

РОЗДІЛ 6 ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО; АГРАРНЕ ПРАВО; ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО; ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО

УДК 349.4 (477)

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВІДНОВЛЕННЯ ЗЕМЕЛЬ ВОДНОГО ФОНДУ SOME FEATURES OF RESTORATION OF THE WATER FUND LAND

Лісова Т.В.,
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри земельного та аграрного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Стаття присвячена теоретичним питанням у сфері відновлення земель водного фонду. Акцентована увага на окремих особливостях відновлення земель водного фонду. Зроблено висновок про зв'язок відновлення земель із забезпеченням охорони від забруднення і засмічення водних об'єктів та збереження їхньої водності.

Ключові слова: відновлення, правовий режим, землі водного фонду, водні об'єкти, засмічення, забруднення, охорона, обмеження прав.

Статья посвящена теоретическим вопросам в сфере восстановления земель водного фонда. Акцентируется внимание на отдельных особенностях восстановления земель водного фонда. Сделан вывод о связи восстановления земель и обеспечения охраны от загрязнения и засорения водных объектов и сохранения их водности.

Ключевые слова: восстановление, правовой режим, земли водного фонда, водные объекты, засорение, загрязнение, охрана, ограничение прав.

The article is devoted to theoretical issues in the field of water fund land restoration. The attention is focused on the specific features of the restoration of land of the water fund. The conclusion is made about the connection of land restoration and the provision of protection from pollution and pollution of water bodies and the preservation of their water content.

Key words: restoration, legal regime, land of water fund, water bodies, clogging, pollution, protection, restriction of rights.

Постановка проблеми. В умовах інтенсивного розвитку процесів деградації земель, постійного впливу небезпечних стихійних явищ, посилення техногенного забруднення земель особливої уваги потребують теоретичні питання у сфері відновлення земель. Вибір теми статті зумовлений актуальністю теоретичних питань щодо відновлення земель окремих категорій. На увагу заслуговують особливості відновлення земель водного фонду.

Стан дослідження. Правові проблеми відновлення земель актуальні в сучасних умовах. У контексті вищезазначеного доцільно назвати праці таких вітчизняних науковців, як: Н.С. Гавриш, М.А. Дейнега, П.Ф. Кулинич, А.Л. Місінкевич, В.В. Носік, М.В. Шульга, проте теоретичні питання відновлення земель окремих категорій потребують подальшого дослідження.

Метою статті є вивчення особливостей відновлення земель водного фонду.

Виклад основного матеріалу. Насамперед варто зазначити, що відповідно до Земельного кодексу України до досліджуваної категорії належать землі, зайняті: а) морями, річками, озерами, водосховищами, іншими водними об'єктами, болотами, а також островами, не зайнятими лісами; б) прибережними захисними смугами вздовж морів, річок та навколо водойм, крім земель, зайнятих лісами; в) гідротех-

нічними, іншими водогосподарськими спорудами та каналами, а також землі, виділені під смуги відведення для них; г) береговими смугами водних шляхів; г) штучно створеними земельними ділянками в межах акваторій морських портів (ст. 58) [1]. Для створення сприятливого режиму водних об'єктів уздовж морів, навколо озер, водосховищ та інших водойм встановлюються водоохоронні зони, розміри яких визначаються за проектами землеустрою.

Як слушно зазначає В.І. Гордєєв, законодавством запроваджений правовий режим обмеженої господарської діяльності щодо використання земельних ділянок земель водного фонду, зайнятих прибережними захисними смугами, водоохоронними зонами й іншими зонами та смугами [2, с. 440]. Правовий режим обмеженої господарської діяльності впливає зі змісту ст. ст. 60–64 Земельного кодексу України, ст. ст. 87–93 Водного кодексу України [3], постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку визначення розмірів і меж водоохоронних зон і режиму ведення господарської діяльності в них» від 8 травня 1996 р. [4].

Н.В. Черкаська слушно звертає увагу на істотні ознаки обмежень прав на земельні ділянки. Серед них науковець виокремлює такі: а) спеціальний режим використання земельних ділянок (або їх частин), який є складником їхнього правового режиму;

б) наявність підвищених вимог до землевласників або землекористувачів щодо використання та/або охорони земельної ділянки, визначених відповідно до законодавства; в) незалежність встановлення обмеження прав на земельні ділянки від цільового призначення земельної ділянки та титулу, якому вона належить; г) виключна цільова спрямованість обмеження прав на земельні ділянки, бо вони встановлюються лише в інтересах суспільства та/або держави з метою захисту від негативних наслідків або їх попередження в разі антропогенного, технічного, фізичного, хімічного або природного впливу на земельну ділянку й (або) життя та здоров'я людей і тварин, а також безпеки держави [5, с. 3–4].

Д.В. Бусуйок розглядає обмеження прав на землю як багатоаспектне явище, яке являє собою функціональний інститут земельного права, правовідносини щодо обмеження прав на землю та суб'єктивний обов'язок щодо утримання від вчинення певних дій, якими можуть бути порушені права, що належать уповноваженій особі [6, с. 130].

На думку В.В. Носіка, обмеження права власності на земельні ділянки доцільно розглядати як самостійний вид земельних правовідносин, що виникають на підставі юридичних фактів, визначених у законі чи в договорі у випадках, передбачених законом [7, с. 245–246]. Крім того, вони стосуються суб'єкта права і спрямовані на вчинення землевласником дій або ж утримання від них, чи терпіння з метою забезпечення прав третіх осіб. Обтяження прав на землю, як вважає науковець, характеризуються такими ознаками: стосуються земельної ділянки як об'єкта права; встановлюються з метою забезпечення інтересів третіх осіб у такій ділянці в порядку, передбаченому законом чи договором; поєднуються із правами третіх осіб на цю ділянку, що ускладнює або перешкоджає власнику вільно здійснювати свої правомочності, накладає на власника тягар зайвих обов'язків, пов'язаних із використанням такої ділянки чи з необхідністю звільнення земельної ділянки від обмежувальних умов [7, с. 246].

В.К. Гуревський поділяє обмеження за змістом правовідносин на ті, які надають право користуватися чужою земельною ділянкою; які забороняють здійснювати певні дії на власній земельній ділянці; які є поєднанням перших та других [8, с. 87].

В.В. Кононов, досліджуючи правовий режим земель прибережних захисних смуг, доходить висновку, що ним є встановлений нормами права в межах визначеної на підставі проектів землеустрою території особливий порядок використання земельних ділянок землевласниками і землекористувачами з дотриманням спеціального режиму господарської та іншої діяльності, правові засади охорони й управління цих земель, а також встановлення спеціальної юридичної відповідальності за його порушення, що забезпечує охорону водних об'єктів. Крім того, науковець слушно зазначає, що кінцевою метою землеустрою щодо прибережених захисних смуг є не тільки їх визначення, а й передбачення обов'язкових для

землекористувачів та землевласників заходів щодо узгодження їхньої діяльності в межах цих територій із закріпленим у законодавстві режимом спеціальної господарської та іншої діяльності [9, с. 4].

Останнім часом поширеними є випадки засмічення побутовим сміттям водоохоронних зон та прибережних захисних смуг, використання їх для городництва та випасання худоби, що вкрай негативно впливає на стан не тільки земель, але й відповідних водних об'єктів. Як підкреслюють науковці, безгосподарне ставлення до землі завдає шкоди іншим, пов'язаним із нею природним ресурсам [10, с. 154].

Охорона ґрунтів від ерозії, забруднення, деградації повинна здійснюватися комплексно з охороною водних та інших природних об'єктів [11, с. 116].

Останнім часом набувають поширення процеси водної ерозії, що під дією водних потоків призводить до деградації земель, зокрема ґрунтів. Фахівці виділяють за генетичною класифікацією п'ять видів і одинадцять підвидів водної ерозії [12, с. 12]. Водночас відбувається погіршення стану водних об'єктів. Так, унаслідок водної ерозії відбувається розчленування схилів западинами, замулення продуктами ерозії долин балок і річок, ставків та водосховищ, що призводить до зникнення окремих малих річок, втрати ставками свого корисного об'єму, забруднення великих річок отрутохімікатами та добривами [11, с. 117].

Отже, для формування сприятливого водного режиму, поліпшення стану водних об'єктів, запобігання їх забрудненню та засміченню фахівці вважають необхідним створення водоохоронних зон уздовж річок і за периферією водойм зі встановленням особливого правового режиму регульованої господарської діяльності [11, с. 128].

Так, постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку визначення розмірів і меж водоохоронних зон і режиму ведення господарської діяльності в них» від 8 травня 1996 р. на території водоохоронної зони забороняється: використання стійких та сильнодіючих пестицидів; розміщення кладовищ, скотомогильників, звалищ, полів фільтрації; скидання неочищених стічних вод із використанням балок, кар'єрів, струмків тощо [4]. Прибережні захисні смуги в межах водоохоронної зони можуть використовуватися для провадження господарської діяльності за умови обов'язкового виконання вимог, передбачених у ст. ст. 89–90 Водного кодексу України. Проте, на жаль, відбувається порушення правового режиму водоохоронних зон. Так, останнім часом спостерігається хімічне отруєння гербіцидами та пестицидами води в річках через розорювання сіножатей, пасовищ, перелогів і луків у межах водоохоронних зон та використання їх як ріллі для вирощування сільськогосподарських культур.

Наявна нагальна потреба ухвалення окремого Закону «Про відновлення земель», в якому доцільно передбачити особливості відновлення земель різних категорій.

Висновки. Отже, необхідність відновлення земель тісно пов'язана із забезпеченням охорони від забруднення та засмічення водних об'єктів та збереженням їхньої водності. Відновлення земель водного фонду пов'язане із забезпеченням їхнього правового режиму, здатності виконання ними відповідних функцій, як-то: створення сприятливого режиму вод-

них об'єктів, зокрема запобігання їх забруднення, засмічення та вичерпання, експлуатації та захисту від забруднення, пошкодження і руйнування каналів зрошувальних і осушувальних систем, гідротехнічних та гідрометричних споруд, створення водоохоронних насаджень, берегоукріплювальних та протиерозійних гідротехнічних споруд, будівництва переправ тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. № 1389-XIV. *Офіційний вісник України*. 2001. № 46. Ст. 2038.
2. Гордєєв В.І. Правове регулювання користування землями водного фонду. *Земельне право: підручник* / за ред. М.В. Шульги. Харків: Право, 2013. С. 432–442.
3. Водний кодекс України від 6 липня 1995 р. № 214–95/ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 24. Ст. 189.
4. Про затвердження Порядку визначення розмірів і меж водоохоронних зон і режиму ведення господарської діяльності в них: постанова Кабінету Міністрів України від 8 травня 1996 р. № 486. *ЗП України*. 1996. № 13. Ст. 364.
5. Черкаська Н.В. Обмеження прав на земельні ділянки: автореф. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.06; Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Харків, 2008. 19 с.
6. Бусуйок Д.В. Обмеження прав на землю за законодавством України: моногр. К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка»», 2006. 144 с.
7. Носік В.В. Право власності на землю Українського народу: моногр. К.: Юрінком-Інтер, 2006. 544 с.
8. Гуревський В.К. Право приватної власності громадян на землі сільськогосподарського призначення: моногр. Одеса: Астропринт, 2000. 136 с.
9. Кононов В.В. Правовий режим земель прибережних захисних смуг в Україні: автореф. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.06; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. К., 2013. 15 с.
10. Шарапова С.В. Охорона земель та інших природних ресурсів у процесі землевикористання. *Проблеми законності*. 2018. Вип. 143. С. 151–159.
11. Швєбс Г.І., Антонова С.О., Ігошина В.І. та ін. Охорона ґрунтів від ерозійного руйнування в басейнах річок і водойм України. *Вісник Одеського національного університету. Географічні науки*. 2003. Вип. 5. Т. 8. С. 116–128.
12. Швєбс Г.И. Теоретические основы эрозиоведения. К.; Одесса: Вища школа, 1981. 224 с.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
УЖГОРОДСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

Серія

ПРАВО

Випуск 54

Ужгород-2019